

Startnotitie Naar een uniform procesrecht

versie 1.0

Versie 1.0
datum 5 juli 2012
auteur Voorbereidingsgroep

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Samenhang met Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI)	3
1.2	Ontwikkelingen	4
2	Het vergezicht	5
3	Verdragsrechtelijke eisen aan de procedure bij de rechter	9
3.1	EU-recht	9
3.2	EVRM.....	9
4	Het onderzoek 'Naar een meer gezamenlijk procesrecht'	12
4.1	Uitgangspunten voor het onderzoek	12
4.2	Enkele deelonderwerpen	14
4.2.1	De dagvaardingspraktijk in kantonzaken	14
4.2.2	Het betalen van griffierecht	14
4.2.3	De wederpartij.....	15
4.2.4	De mondelinge behandeling.....	15
4.2.5	Afzien van de mondelinge behandeling, repliek en dupliek.....	16
4.2.6	De toekomst van het kort geding	16
4.2.7	De verhouding met de Algemene wet bestuursrecht	17
4.2.8	Één proceswet	17
4.2.9	Wanneer digitaal procederen verplicht	17
4.2.10	Verplichte procesvertegenwoordiging?	18
4.2.11	Mondelinge uitspraak.....	18
4.2.12	Aanpassing bewijsrecht.....	18
4.2.13	Bijzondere procedures	19
5	Checklist voor een uniform procesrecht.....	19
6	Beschrijving van een uniforme procesgang bij tegenspraak	21
7	Lijst van deelnemers aan de conferenties	30

1 Inleiding

Voor u ligt de Startnotitie Naar een uniform procesrecht. Op initiatief van zowel het LOVCK als het LOVB is een groep rechters vanuit verschillende gerechten en vanuit verschillende rechtsgebieden (Bestuur, Civiel, Kanton, Familie en Jeugd) gevraagd om te onderzoeken of een eenvormige toegang tot de civiele en de bestuursrechter mogelijk is. Deze groep rechters is tijdens de Goede Vrijdagconferentie op 6 april 2012 met elkaar in gesprek gegaan en tot de daar breed gedragen overtuiging gekomen dat het mogelijk is om tot een meer uniform procesrecht te komen, gebaseerd op een snelle verzoekschriftprocedure. Aandachtspunten voor verschillende procedures werden gesignaleerd. Aan een voorbereidingsgroep werd de opdracht gegeven dit verder uit te werken. Dit heeft geleid tot deze startnotitie die op de vervolgbijeenkomst van 29 juni 2012 is besproken. De tijd heeft na 6 april niet stilgestaan. Het Programma Kwaliteit en Innovatie (zie hieronder) lijkt een realiteit te worden en voor de vraagarticulatie in de ICT is het noodzakelijk kennis te hebben van de gedachten van de Goede Vrijdagconferentie.

Deze startnotitie zal dan ook gezonden worden aan het programma en aan de portefeuillehouders IT.

Daarnaast zal de notitie ook gezonden worden aan de leden van het LOVCK, LOVB en LOVF.

Met deze startnotitie geven wij in een nog ruwe schets een juridisch kader van een mogelijke Uniforme Verzoekprocedure ter vervanging van de huidige verzoekschrift-, beroeps- en dagvaardingsprocedure¹.

Als vervolg zal nog veel uitgezocht moeten worden. Wij stellen voor ons werk te integreren in het Programma Kwaliteit en Innovatie en in dat kader vast te stellen welke onderwerpen nog nader uitgewerkt en onderzocht moeten worden.

In deze notitie wordt onder civiel mede begrepen kanton, familie- en jeugd.

In de beschreven procesgang wordt kort ingegaan op de benodigde ICT-voorzieningen. Het valt buiten het kader van dit initiatief om dat verder uit te werken.

1.1 Samenhang met Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI)

De Raad voor de rechtspraak (hierna: de Raad) richt zich met het op 25 juni 2012 door de presidentenvergadering besproken Programma Kwaliteit en Innovatie (hierna: KEI) op het voldoen aan eisen op het gebied van efficiënte en servicegerichte zaaksbehandeling. KEI speelt daarop in door in samenwerking met de wetgever en de ketenpartijen te werken aan eenvoudige, gedigitaliseerde en geüniformeerde procedures en werkprocessen en communicatie (digitale toegankelijkheid) voor de rechtsgebieden civiel recht, bestuursrecht, belastingrecht en strafrecht. Civiele en bestuursrechtelijke procedures worden gelijkgetrokken. Strafrechtelijke procedures blijven apart, vooral vanwege het meer dwingende karakter van het procesrecht dat sterk bepaald wordt door het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

¹ Denkbaar is overigens dat de uniforme verzoekprocedure niet in plaats van maar naast de huidige procedures wordt ontwikkeld. Een aantal efficiencyvoordelen zullen dan echter buiten beeld blijven. Wat ons betreft is dat een strategisch-politieke vraag die geen afbreuk doet aan het vergezicht en een kwestie van uitvoering is.

Het programmaplan beschrijft de te ontwikkelen standaard civiele en bestuursrechtelijke procedure als volgt:

- één (proces)inleidend stuk (verzoek- of beroepschrift), gevolgd door een schriftelijke reactie, waarna
- een mondelinge behandeling en, als geen schikking tot stand komt, de uitspraak. Termijnen voor inbreng worden strak gehandhaafd;
- bij incidenten voert de rechter strakke regie, waarbij zo veel mogelijk aan het begin van de procedure duidelijk moet zijn welke wensen er zijn en de rechter besluit over de toelaatbaarheid daarvan;
- digitaliseren van procedures met behoud van de mondelinge behandeling ter zitting: digitaal aanbrenge, wisselen van stukken en communicatie op basis van gestandaardiseerde formats. Via internetformulieren en wizards worden partijen geholpen bij het volledig en correct aanbrenge van zaken. Het digitaal dossier is toegankelijk voor rechters, partijen en hun rechtshulpverleners.

Gerechtigde wensen van rechtzoekenden en ketenpartijen dienen daarbij centraal te staan.

1.2 Ontwikkelingen

Deze doelen van de Raad zijn een vervolg op ingezette ontwikkelingen en onderzoeken, waaronder Uitgebalanceerd, het Eindrapport Fundamentele Herbezinning Nederlands Burgerlijk Procesrecht (Asser, Groen, Vranken, Boom 2006). In dat rapport werden voor het civiele recht – onder meer - al als concrete aanbevelingen gedaan:

- In alle instanties wordt het inleidend processtuk onder verantwoordelijkheid van de griffie per post bezorgd. Met instemming van partijen kan de griffie het stuk bezorgen per fax of per email.
- Er dient één basismodel voor de procedure te worden ingevoerd: een schriftelijke ronde gevolgd door een mondelinge behandeling.
- Het verdient aanbeveling de regiefunctie van de rechter (case management) voor veelvoorkomende zaken te versterken en te stroomlijnen.
- De procesdeelnemers, partijen en belanghebbenden in het geding verdienen een in alle instanties gelijkkluidende aanduiding

De uitvoering van de concrete aanbevelingen heeft maar beperkt plaatsgevonden. Het ingevoerde landelijke rolreglement heeft procesversnellend gewerkt en stelt de rechter in staat tot een meer effectieve instructie van de zaak. Ook het thans geldende recht bevat dus de verplichting voor partijen om mee te werken aan een snel en efficiënt verloop van het proces; zij het niet in zover gaande mate als door de rapporteurs beoogd. De in veel civiele sectoren standaard ingevoerde (enkelvoudige en meervoudige) comparitie van partijen na antwoord met daaropvolgend een (eind)vonniss heeft een versnelling en vereenvoudiging tot stand gebracht. Het project civiele procesinnovatie tracht bij vier gerechten binnen de huidige wetgeving in samenwerking met de advocatuur de civiele bodemprocedure te versnellen door middel van – met name – aanpassing van de termijnen in het rolreglement en het direct na aanbrenge van een zaak inplannen van de zitting. Daarnaast wordt onderzocht of er behoefte bestaat aan de mogelijkheid om af

te zien van zowel de zitting als een tweede schriftelijke ronde, opdat binnen twee weken na antwoord vonnis volgt.

In de bestuursrechtspraak is een ontwikkeling gaande ingezet na de derde evaluatie van de Algemene wet bestuursrecht. Daaruit kwam naar voren dat de bestuursrechter zich bediende van het zogenoemde 'zittingsgericht werken', waarbij het accent lag op de behandeling ter zitting en het vooronderzoek aan inhoud had verloren. Als kritiekpunten kwamen verder naar voren het gebrek aan proces(bewijs)voorlichting aan partijen, de lange doorlooptijden en de gebrekkige bijdrage aan materiële geschilbeslechting.

Het antwoord van de bestuursrechtspraak op deze kritiek is de Nieuwe Zaaksbehandeling, met pilots in 2009 en die nu landelijk wordt ingevoerd.

Kern van de nieuwe zaaksbehandeling is een vroeg contactmoment tussen partijen en rechter, ongeveer 3 à 4 maanden na binnenkomst van het beroepschrift, aandacht voor partijbelangen en voor niet-juridische mogelijkheden van conflictbeslechting en met oog voor procedurele rechtvaardigheid. Als moet worden doorgeprocedeerd, dan gebeurt dat onder regie van de rechter. Zonodig met inzet van nieuwe procesmogelijkheden, zoals de tussenuitspraak ('bestuurlijke lus'), tracht de rechter maximaal bij te dragen aan finale en materiële geschilbeslechting.

Geconstateerd kan worden dat de behandeling van een civiele en een bestuursrechtelijke procedure naar elkaar toe groeit en in de kern op dezelfde wijze plaatsvindt.

De rechtspraak wil met het project e-kantonrechter tegemoetkomen aan de wens in de samenleving tot digitale toegankelijkheid van rechtspraak. Er wordt een digitale procedure ingericht die partijen in de gelegenheid stelt gezamenlijk hun geschil in een beveiligde elektronische omgeving aan de kantonrechter voor te leggen. Deze doet binnen 6 weken uitspraak, die digitaal aan partijen wordt bericht. Partijen behouden de mogelijkheid om hun zaak mondeling bij de kantonrechter toe te lichten.

De doorlooptijd bedraagt dan 8 weken. Beide partijen moeten instemmen met digitale afhandeling van hun zaak door de kantonrechter.

Ook in het bestuursrecht is gestart met digitaal procederen. Als bestuursorganen de digitale weg openen dan kan elektronisch bezwaar worden gemaakt (Afdeling 2.3 Awb). Sinds de inwerkingtreding op 1 juli 2010 is Afdeling 2.3 ook van toepassing op het instellen van beroep op de bestuursrechter. Hoewel het beroep digitaal aanhangig kan worden gemaakt, geldt dit (nog) niet voor het verdere verloop van de procedure. Thans worden stappen gezet om te komen tot een digitale procedure en een digitaal dossier, dat ook voor partijen beschikbaar zal zijn.

In het EU-recht is ook sprake van procesrechtelijke innovaties en alternatieve procesmodellen. In de verdere uitwerking na deze startnotitie zal bekeken moeten worden wat deze EU-ontwikkelingen met zich brengen voor de ontwikkeling van de uniforme verzoekprocedure.

2 Het vergezicht

Wij hebben een vergezicht voor de inrichting van een uniforme verzoekprocedure. Dit vergezicht is nog niet uitgewerkt. Het beeld schetsen wij hieronder. Verder op in de

notitie worden elementen uitgewerkt.

Het gaat om mogelijke oplossingsrichtingen voor de gesignaleerde problemen. Die moeten in de komende tijd nog worden gevalideerd. Maar de richting is helder, onze ideeën liggen voor uitwerking gereed.

Wij gaan voor een model dat meer mogelijkheden creëert voor regie door de rechter op basis van een eenvoudige basisprocedure. Waarin ondanks vergaande uniformering maatwerk geleverd kan en moet worden. Maar waarin tegelijkertijd termijnbewaking en doorlooptijden in handen van de rechtspraak liggen.

Aan de beheers- en kostenkant, dus sturend op effectiviteit en efficiency, is de rechtspraak gebaat bij digitalisering en uniforme procedures. Dit maakt het mogelijk om de te ontwikkelen en de te onderhouden ICT-systemen (digitaal portaal, automatische verwerking in het Integraal Rechtspraak Informatie Systeem IRIS, digitaal dossier etc.). Een verder voorbeeld hiervan is het landelijk heffen van griffierecht bij een centraal, landelijk werkend dienstencentrum.

Nog grotere schaalvoordelen kunnen worden behaald als alle inleidende processtukken binnenkomen op één centraal loket, langs digitale weg. Stelt u zich voor dat op de site van rechtspraak.nl kan worden gekozen voor de module 'verzoek indienen?'. Daarna wordt u doorgeleid naar de voor u relevante pagina. Om burgers behulpzaam te zijn, is gekozen voor aandachtsgebieden of werkvelden, zoals: wonen, arbeid en uitkering, familie- en jeugdzaken, overheid, consument, et cetera. Per werkveld kunt u doorklikken naar het relevante deelgebied. Binnen 'arbeid' kunt u kiezen voor: werknemer of ambtenaar. Bij uitkering kunt u kiezen voor: bijstand, werkloosheid, ziekte en meer. Gekozen voor het meest specifieke deelgebied wordt de rechtzoekende verder geholpen met voorlichting over zaken die in ieder geval in het verzoek moeten worden vermeld. Het computerprogramma kan zo ingericht worden dat het verzoek niet kan worden ingezonden, of dat rechtzoekenden een waarschuwing krijgen, als belangrijke velden niet zijn ingevuld of als bepaalde (verplichte) bijlagen niet zijn toegevoegd. Dit kan vertraging in de voortgang van procedures voorkomen. Indien een rechtzoekende tegen problemen aanloopt kan hij al dan niet digitaal de hulp inroepen van een helpdesk, die bijvoorbeeld via een chatfunctie de rechtzoekende verder op weg helpt.

De verantwoordelijkheid van de verzoeker kan worden benadrukt doordat hij/zij een stuk moet meezenden waaruit het standpunt van zijn wederpartij blijkt, of waaruit volgt dat zijn standpunt de wederpartij bekend is. Dit zal nodig zijn om tegemoet te komen aan de nadelen van het vervangen van de dagvaardingsprocedure.

Indien het verzoek in digitale vorm is ontvangen, is het aan de rechtspraak de zaak zo te organiseren dat het verzoek snel wordt doorgeleid naar de bevoegde rechtbank, en binnen de bevoegde rechtbank, naar het betreffende team.

Ook binnen de rechtbank kunnen werkprocessen worden geüniformeerd en vereenvoudigd als zowel binnen civiel als binnen bestuur wordt gewerkt met dezelfde verzoekprocedure. Administraties kunnen worden samengevoegd en zullen minder kwetsbaar worden. Er kan worden gewerkt met dezelfde documenten, brievensets, werkinstructies. Inwerken en opleiden van (juridisch) administratieve medewerkers kan meer standaard, dus makkelijker, dus minder kostbaar. Kortom, legio schaalvoordelen die zullen bijdragen aan effectiviteit en efficiency. Indien een track-and-trace-voorziening

wordt ingericht hoeven partijen niet meer te bellen voor de stand van zaken maar kunnen die stand van zaken direct raadplegen.

Het werken met de uniforme verzoekprocedure en in het verlengde daarvan met een daarop aangepaste rechtspraak zal ook belangrijke inhoudelijke voordelen hebben.

In een vroeg stadium kan zo nodig een persoonlijk contact plaatsvinden tussen de rechtspraak en partijen. Dit contact hoeft niet noodzakelijkerwijs plaats te vinden met de rechter die de zaak inhoudelijk behandelt, maar zal ook kunnen plaatsvinden met een poortwachter die de rol van procesbewaker op zich neemt.

Voorts kan worden gedacht aan (meer) inhoudelijk samenhangende rechtspraak. Het werken met werkvelden of aandachtsgebieden maakt het makkelijker voor de rechtspraak om te gaan werken met teams per aandachtsgebied, waar nodig sectoroverstijgend. Te denken valt aan het team jeugd (familie en straf), team arbeid (kanton en bestuur), team overheid (handel en bestuur), team wonen (kanton en bestuur), team boetezaken (straf en bestuur).

De uniforme verzoekprocedure kan een aanzet zijn om te gaan werken met gespecialiseerde rechters voor bepaalde werkvelden, ook over de grenzen van de rechtbanken heen. Zaken kunnen worden (digitaal) toebedeeld aan een rechtbank of enkele rechtbanken, die vervolgens zorgt/zorgen dat rechters uit een landelijk pool van specialisten worden ingezet om tijdig, kwalitatief verantwoorde rechtspraak te leveren. Door het anders inrichten van de organisatie, zal kennis beter worden gedeeld, kan de kwaliteit van de rechtspraak toenemen en meer rechtseenheid ontstaan binnen werkvelden, die inhoudelijk samenhangen. De rechtzoekende is hiermee gebaat. Het vertrouwen in de rechtspraak kan hierdoor worden versterkt. Wij erkennen dat de aanzet tot verdere specialisatie ook risico's met zich brengt: immers een te vergaande specialisatie brengt ook nadelen met zich. Zo kan het ertoe leiden dat medewerkers minder flexibel inzetbaar zijn.

Verder kunnen huidige initiatieven om ter zitting gericht aandacht te besteden aan aspecten zoals procedurele rechtvaardigheid, conflictoplossing en materiële geschilbeslechting in de uniforme verzoekprocedure worden ingebed en nader op elkaar worden afgestemd.

De zaaksbehandeling wordt dan met behulp van zaaksdifferentiatie waar nodig toegesneden op het onderscheid tussen (materieel) civiel en bestuursrecht en verder gekenmerkt door een meer uniforme benadering van de gerechtvaardigde belangen van rechtzoekenden en van de (diagnosticerende, regisserende, conflictoplossende, bemiddelende, verwijzende en geschilbeslechtende) rol van de rechter.

De uniforme verzoekprocedure leent zich bovendien voor verdere ontwikkeling van een proces- en zittingsmodel waarvan conflictanalyse een voor partijen en de rechter gebruikelijk onderdeel is. Kort gezegd wordt de behandeling van een zaak door de rechter dan gekenmerkt door een breed palet aan mogelijkheden voor conflictoplossing, waarvan in ieder geval conflictanalyse, geschilbeslechting, verwijzing naar mediation, bemiddeling en schikken onderdeel zijn en waaruit veelal keuzes zullen worden gemaakt na overleg tussen partijen en de rechter. Een uniform proces- en zittingsmodel vanuit

het perspectief van conflictdiagnose nodigt uit tot nadenken over onder meer de inrichting van het eerste processtuk van partijen, de voorbereiding van de zaak door de rechter, de behandeling ter zitting en het eventuele procesverloop na de zitting.

Het werken met een landelijk portal en met de uniforme verzoekprocedure kan ook voor ketenpartners van de rechtspraak belangrijke voordelen hebben. Ketenpartners kunnen optreden in de hoedanigheid van verzoeker, maar ook als wederpartij. In de rol van wederpartij kunnen die partners direct digitaal op de hoogte worden gesteld van het ingediende verzoek, waarna zij binnen de betreffende organisatie aan de slag kunnen met – bijvoorbeeld in het bestuursrecht – het verzamelen van de op de zaak betrekking hebbende stukken en – meer in het algemeen – het opstellen van het verweer. Met ketenpartners kunnen afspraken worden gemaakt over digitaal inzenden van gegevens of stukken. Mits de schaalvoordelen groot genoeg zijn, kan de rechtspraak verlangen dat dit geschiedt in een format dat de rechtspraak behulpzaam is bij de uitvoering van haar taak. Maar de portal kan door die partners ook gebruikt worden om zelf een verzoek in te dienen, bijvoorbeeld in hoger beroep, maar ook in kwesties waarin die partner de rechtspraak vraagt de rechten of plichten van een rechtzoekende bij uitspraak vast te stellen.

Het is de moeite van het verkennen waard of rechtzoekenden de mogelijkheid kan worden geboden bepaalde opties te kiezen, of een voorkeur voor een behandelwijze kenbaar te maken. Denk bij wijze van voorbeeld aan een bodemprocedure waarin de rechtzoekende aangeeft een enkelvoudige kamerbehandeling op prijs te stellen, zo snel mogelijk uitspraak te willen, en ook al aangeeft geen prijs te stellen op een zitting. De gekozen opties kunnen digitaal direct aan de wederpartij(en) kenbaar worden gemaakt. Als die er geen bezwaar tegen hebben, kan de zaak volgens partijvoorkeur worden afgehandeld, uiteraard tenzij het belang van een goede rechtspraak zich daartegen verzet. Indien wordt aangegeven dat een spoedige zitting gewenst is en het programma dwingt tot vermelden van verhinderdata, kan na digitale raadpleging van de wederpartij de zitting meer of minder geautomatiseerd worden gepland. Dit kan leiden tot substantiële extra serviceverlening van de rechtspraak aan de rechtzoekenden en ketenpartners.

Het vergroten van de inspraak van partijen bij de te volgen behandelwijze kent zijn grenzen. Zo kan de rechtspraak onder meer gelet op het belang van de zaak in verhouding tot het algemeen belang de keuzemogelijkheden beperken of gemaakte keuzes niet honoreren.

Hiervoor kwam al aan de orde dat de uniforme verzoekprocedure geschikt moet zijn voor het afhandelen van het gros van de zaken. Indien noodzakelijk kan voor bepaalde deelgebieden van het civiele en het bestuursrecht, of voor hoger beroep en cassatie worden gewerkt met aanvullende of afwijkende procesregels. Om efficiencywinst te optimaliseren dient het aantal verbijzonderingen echter zo beperkt mogelijk te worden gehouden. Bij het opstellen van de uniforme verzoekprocedure kan worden gewerkt met een modulaire opbouw (basis + module) of met een systeem zoals is gekozen in de Awb met algemene regels voor beroep (verzoek) en bijzondere regels voor beroep (verzoek). Ook in zoverre kan de benodigde differentiatie worden aangebracht.

De hier bedoelde zaaksdifferentiatie staat los van het leveren van maatwerk door een rechter in een concrete zaak. Als de zaak eenmaal snel op zitting is geagendeerd, is het aan de betrokken (civiele of bestuurs)rechter om onder zijn regie, maar in samenspraak met partijen, te kiezen voor de verdere behandeling van de zaak die recht doet aan 'what's at stake'. In zoverre zal ook inhoudelijk worden gedifferentieerd, zoals bij de Nieuwe Zaaksbehandeling in het bestuursrecht en de comparitiepraktijk binnen het civiele recht.

3 Verdragsrechtelijke eisen aan de procedure bij de rechter

Over de eisen die aan de rechterlijke procedure worden gesteld, is zeer veel geschreven², mede aan de hand van de uitspraken van het HvJEG en het EHRM. Hieronder worden de eisen ultrakort toegelicht³.

3.1 EU-recht

Uit het EU-recht komt de voorwaarde dat de procesrechtelijke regels voldoen aan de vereisten van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid. Dit betekent dat een gemeenschapsrechtelijke vordering in ieder geval niet slechter mag worden behandeld dan een vergelijkbare zuiver nationale vordering. Ook moet het geldend maken van de gemeenschapsrechtelijke vordering niet onmogelijk of uiterst moeilijk zijn. Het Hof van Justitie heeft het doeltreffendheidsvereiste in latere jurisprudentie, mede op basis van art. 6 en 13 EVRM, verder uitgebouwd tot een beginsel van effectieve nationale rechtsbescherming. Eventuele beperkingen daarvan moeten redelijk zijn en ook een redelijk doel dienen, in welk kader rekening moet worden gehouden met het verdedigingsbeginsel, het rechtszekerheidsbeginsel en het goede verloop van de procedure.

3.2 EVRM

Art 6 van het Europees Verdrag inzake de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) scheidt voor de verdragsluitende staten de verplichting om aan de beslechting van geschillen over 'civil rights and obligations' een aantal minimumwaarborgen ten grondslag te leggen: onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechter, redelijke termijn, openbaarheid en eerlijkheid van het proces, waaronder 'equality of arms', en rechterlijk gehoor.

Het eerste lid van voornoemd artikel luidt als volgt:

1. Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde vervolging heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is

² De opsomming in dit hoofdstuk komt bijna letterlijk uit: Hoe komt de bestuursrechter tot zijn recht? De omvang van toetsing aan recht door de bestuursrechter (Proefschrift van Dorien Brugman). Zie verder Eenheid en coherentie van rechtsbescherming in de veellagige Europese rechtsorde (Oratie van Tom Barkhuijsen) en De Europese agenda van de Awb (R.J.G.M. Widdershoven, M.J.M. Verhoeven e.a.)

³ Uiteraard kan later uitwerking volgen.

ingesteld. De uitspraak moet in het openbaar worden gewezen maar de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd, gedurende de gehele terechtzitting of een deel daarvan, in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of nationale veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privé leven van procespartijen dit eisen of, in die mate als door de rechter onder bijzondere omstandigheden strikt noodzakelijk wordt geoordeeld, wanneer de openbaarheid de belangen van een behoorlijke rechtspleging zou schaden

Het Hof heeft artikel 6 lid 1 EVRM zodanig uitgelegd dat daaronder ook valt een recht op toegang tot de rechter, alhoewel dat er niet expliciet in wordt genoemd. Verder heeft het Hof het toepassingsbereik van artikel 6 EVRM fors uitgebreid via een ruime en autonome interpretatie van het begrip civil rights and obligations, waarbij niet doorslaggevend is of een geschil naar nationaal recht als civielrechtelijk wordt gezien. Als gevolg daarvan vallen ook vrijwel alle bestuursrechtelijke geschillen onder het toepassingsbereik, met uitzondering van geschillen inzake de rechtspositie van ambtenaren die typisch publiek(e)(rechtelijke) taken verrichten, geschillen over politieke rechten als het kiesrecht, geschillen met betrekking tot de toelating en uitzetting van vreemdelingen en fiscale procedures. Op deze beperkingen bestaat veel kritiek, omdat ook in de uitgezonderde zaken de rechtspositie van een particulier aan de orde is en niet duidelijk is waarom daar niet eveneens het recht op een eerlijk proces van artikel 6 EVRM zou moeten gelden.

In geval van een criminal charge gelden op grond van artikel 6 lid 3 EVRM (hieronder geciteerd) bovendien nog aanvullende eisen voor een adequate verdediging. In dat geval geldt ook de onschuldpresumptie van artikel 6 lid 2 EVRM. Daarnaast heeft het Hof het begrip criminal charge op ruime en autonome wijze uitgelegd, waardoor daaronder in beginsel ook bestuurlijke (en dus ook fiscale) sancties vallen, tenzij deze, zoals bestuursdwang, de last onder dwangsom en in bepaalde gevallen de intrekking van een vergunning, een zuiver reparatoir karakter hebben en niet zijn gericht op afschrikking en leedtoevoeging.

De rest van het artikel luidt:

2. Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.
3. Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, heeft in het bijzonder de volgende rechten:
 - a. onverwijld, in een taal die hij verstaat en in bijzonderheden, op de hoogte te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging;
 - b. te beschikken over de tijd en faciliteiten die nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging;
 - c. zich zelf te verdedigen of daarbij de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze of, indien hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, kosteloos door een toegevoegd advocaat te

- d. kunnen worden bijgestaan, indien de belangen van een behoorlijke rechtspleging dit eisen;
- e. d. de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen en het oproepen en de ondervraging van
- f. getuigen à décharge te doen geschieden onder dezelfde voorwaarden als het geval is met de getuigen à charge;
- g. e. zich kosteloos te doen bijstaan door een tolk, indien hij de taal die ter terechtzitting wordt gebezigd niet
- h. verstaat of niet spreekt.

Het recht op toegang tot onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak

Het bestaan van rechtspraak die voldoet aan de hierboven omschreven kerneigenschappen, is noodzakelijk, maar op zichzelf nog niet voldoende. De rechtspraak moet ook toegankelijk zijn. Dit recht op toegang tot onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak wordt dan ook als een belangrijke eigenschap beschouwd van een moderne democratische rechtstaat. Het vereiste is ook terug te vinden in (de rechtspraak over) artikel 6 EVRM en artikel 14 IVBPR; de rechtszoekende moet zich in de praktijk daadwerkelijk kunnen wenden tot een rechter die full jurisdiction heeft. Op basis daarvan moet de nationale rechter met 'full jurisdiction' in een geschil over burgerlijk rechten en verplichtingen kunnen beslissen en in dat kader beschikken over alle relevante stukken.

Toegankelijkheid heeft een extern en een intern aspect. Enerzijds moet de burger daadwerkelijk een beroep kunnen doen op een rechterlijke instantie (het externe aspect). Dat kan worden bewerkstelligd door eenvoudige, begrijpelijke, toegangsprocedures, door gefinancierde rechtsbijstand of een combinatie daarvan. Het griffierecht mag bijvoorbeeld niet zo hoog zijn, dat het belemmerend werkt. Is een procedure aangespannen, dan moet de procedure niet zodanig veel 'formalistische voetangels en klemmen' in zich herbergen, dat de rechtzoekende afhaakt. Er moet sprake zijn van effective acces to the courts. Ook deze interne toegankelijkheid moet worden gewaarborgd.

Het beginsel van hoor en wederhoor en verdedigingsbeginsel

Volgens dit beginsel dient de rechter alle partijen adequaat en in gelijke mate te horen. Artikel 6 EVRM spreekt van fair hearing. Zie ook de tekst van artikel 19 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, waarin het (voor het burgerlijk procesrecht) is gecodificeerd: 'De rechter stelt partijen over en weer in de gelegenheid hun standpunten naar voren te brengen en toe te lichten en zich uit te laten over elkaars standpunten en over alle bescheiden en andere gegevens die in de procedure ter kennis van de rechter zijn gebracht. Dit geldt tenzij uit de wet anders voortvloeit. Bij zijn beslissing baseert de rechter zijn oordeel, ten nadele van een der partijen, niet op bescheiden of andere gegevens waarover die partij zich niet voldoende heeft kunnen uitlaten.'

Het beginsel van gelijkheid van partijen (equality of arms)

Dit beginsel wil dat de rechter partijen gelijk moet behandelen en dat partijen gelijke rechten hebben om hun standpunten voor het voetlicht te brengen.

Effectiviteit

De eis van effectiviteit van de rechtspraak kan worden ontleed in verschillende elementen. Ten eerste moet rechtspraak binnen een redelijke termijn (within reasonable time; artikel 6 EVRM) leiden tot beslechting van het geschil. Ten tweede is het de bedoeling dat de uitspraak alle aspecten van het geschil beëindigt ('finaliteit'). Verder moet de uitkomst van de rechtspraak effectief zijn; partijen moeten ermee verder worden geholpen.

Openbaarheid

Het vereiste van openbaarheid van zittingen en uitspraken bewerkstelligt publieke controle.

Twee instanties

Volgens dit beginsel heeft een rechtzoekende recht op beoordeling van zijn zaak in twee instanties. Dit beginsel heeft geen absolute betekenis maar kent allerlei nuanceringen.

4 Het onderzoek 'Naar een meer gezamenlijk procesrecht'

4.1 Uitgangspunten voor het onderzoek

Het algemene uitgangspunt bij dat onderzoek zal zijn een rechtspraak die toegankelijk en laagdrempelig is, kostenefficiënt en werkend met moderne communicatiemiddelen, die korte doorlooptijden kent en kwalitatief-inhoudelijk goede uitspraken doet.

De uitgangspunten van een meer gezamenlijk procesrecht voor civiel en bestuur zijn de volgende:

- a) **Kwaliteit:** recht- en titelverschaffing van goede kwaliteit als vorm van conflictoplossing is en blijft een kerndoel van de civiele en bestuursrechtspraak. De kwaliteit van de rechtspraak wordt bevorderd door korte doorlooptijden, uniformiteit in uitkomst en in procedure, aansluiting bij behoeften van rechtzoekenden en samenleving en inzet van moderne communicatiemiddelen. Voor de eerste aanleg en het hoger beroep is, naast het bieden van rechtsbescherming, het bevorderen van rechtsontwikkeling eveneens wezenlijk; voor het hoger beroep en cassatie geldt verder het bevorderen van rechtseenheid als kerntaak.
- b) **Klantgerichtheid:** de rechterlijke macht opereert vanuit het maatschappelijk belang van tijdige en kwalitatief goede rechtspraak. Partijen en hun procesvertegenwoordigers kunnen ook andere belangen hebben. De gezamenlijke verantwoordelijkheid van de rechterlijke macht en de procesvertegenwoordigers voor de klantgerichtheid kan verder worden ontwikkeld door verkorting van termijnen, eenduidige zaaksbehandeling etc.
- c) **Eenvoudige digitale toegankelijkheid:** de mogelijkheid om digitaal bij één (landelijk) loket een procedure aanhangig te kunnen maken vereenvoudigt de toegang tot de rechtspraak. Hoe de zaak achter dat loket intern wordt toegewezen aan het juiste gerecht of de juiste rechter doet voor de rechtzoekende en zijn procesvertegenwoordiger niet ter zake. Landelijke toegang biedt de mogelijkheid

zaken snel te verdelen, te werken met werkvelden en inhoudelijke kennisgebieden, en daarmee sectoroverstijgend;

- d) **(Kosten)efficiënt:** in tijden van bezuinigingen zijn slagen om de efficiëntie te vergroten niet te vermijden, zowel voor de rechtspraak als voor de rechtzoekende. Vereenvoudiging van de procedure en een landelijke, uniforme procedure zorgen onmiskenbaar voor efficiency, zowel in tijd als in kosten;
- e) **Regie:** per zaak wordt onder regie van de rechter de meest geschikte wijze van behandeling gedefinieerd, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de inrichting van de basisprocedure;
- f) **Landelijke uniformiteit:** de digitale toegankelijkheid met één landelijk systeem maakt het onmogelijk om per gerecht verschillende werkprocessen te hanteren. De vereenvoudiging van de procedure werkt een enkel overzichtelijk werkproces in de hand, wat bij kan dragen aan de rechtszekerheid.
- g) **Zaaksdifferentiatie/modulair processysteem:** de digitale toegang, met werkvelden (arbeid, wonen, consument, overheid, et cetera) kan behulpzaam zijn bij het differentiëren van zaaksstromen. Achter de digitale poort kan een verdere differentiatie plaatsvinden. De basisprocedure is geschikt voor het afhandelen van het gros van de zaken. Indien nodig kan voor bepaalde deelgebieden van het civiele en het bestuursrecht en voor hoger beroep en cassatie worden gewerkt met aanvullende of afwijkende procesregels. Om efficiencywinst te optimaliseren dient het aantal verbijzonderingen echter zo beperkt mogelijk te worden gehouden.
- h) **Tijdige rechtspraak:** de doorlooptijden zullen in relevante mate afnemen bij een vereenvoudigde procedure met digitale checks, waarin partijen worden verplicht de juiste stukken en bijlagen in te zenden. Verdere tijdwinst kan worden geboekt indien de zaken bij aanbrengen meteen (digitaal) kunnen worden ingepland op zitting;
- i) **Snel contactmoment met de rechter:** digitale toegang en dossiervorming en de inzet van digitale communicatiemiddelen met partijen ontnemen niet het belang aan een persoonlijk (face-2-face) contactmoment met de rechter. Dat is essentieel voor de vormgeving van procedurele rechtvaardigheid en vertrouwen in de rechtspraak.

De opdracht luidt om deze elementen in te brengen in één ideale procedure voor bestuurs- en civiele zaken, de huidige wetgeving weggedacht. Daarbij kunnen enkele belangrijke aandachtspunten worden geformuleerd:

1. Op welke wijze kunnen de eigenaardigheden van de dagvaardingsprocedure (waaronder de kantonverstekzaken) in de verzoekenprocedure worden ondervangen?
2. Laat de uiteenlopende wijze waarop invulling is gegeven aan de verzoekschriftenprocedures in het civiele recht zich uniformeren?
3. Benoem de noodzakelijke bouwstenen van een uniforme verzoekprocedure. Benoem bijzonderheden die aanvullend dienen te worden geregeld.
4. Wat zijn de consequenties van één procesrecht voor bestuur en civiel in eerste aanleg voor de instanties in hoger beroep en cassatie en de rechtseenheid binnen het nieuwe gezamenlijke procesrecht?

4.2 Enkele deelonderwerpen

Tijdens de discussie op de Goede Vrijdagconferentie en de uitwerking daarvan bleek al dat bij de ontwikkeling van een uniforme verzoekprocedure dat een aantal problemen een oplossing vragen. Het onderzoek zal daarop moeten ingaan. Hieronder wordt voor de al gesignaleerde problemen een voorlopige oplossingsrichting voorgesteld. Al deze onderwerpen dienen nog nader te worden uitgewerkt, waarbij de oplossingsrichtingen gevalideerd moeten worden. Daarbij zal ook gekeken worden naar innovaties die in het EU-recht op het gebied van procesvoering zijn en worden ontwikkeld.

Wij erkennen dat wij niet alle finesses van bijzondere rechtsgebieden hebben verwerkt in deze notitie.

Dit geldt met name voor de procedures in het jeugdrecht en rond verzoekschriften op basis van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek.

4.2.1 De dagvaardingspraktijk in kantonzaken

De kantonprocedure wordt gekenmerkt door een groot aantal zaken waarin een gering financieel belang speelt en waarbij in veel zaken hetzij de verwerende partij niet verschijnt (verstekken) hetzij de vordering erkent. Thans ligt het op de hoogte stellen van de wederpartij op de weg van eiser: hij laat de dagvaarding betekenen. De kantonadministraties hebben geen rol in het op de hoogte stellen van verweerder van de procedure. In de verzoekschriftprocedure is dat echter anders: daar stelt de kantonadministratie verweerder op de hoogte. Het vervangen van de dagvaardingsprocedure door de verzoekprocedure zou tot een aanzienlijke werklastverzwaring van de kantonadministratie leiden, wat strijdig is met een van de doelen van de uniforme verzoekprocedure.

Daarom is naast het hierna volgende onderdeel denkbaar dat in een deel van de kantonzaken een voorprocedure wordt voorgeschreven. Voor geldvorderingen tot een nader te bepalen bedrag (bijvoorbeeld de hoger beroepsgrens) moet voorafgaand aan het indienen van een verzoek eerst een betalingsbevel gevraagd worden aan de rechtbank. Dat stuk wordt na ambtshalve toetsing zoals bij verstekken verstrekt aan de verzoeker. De verzoeker kan dat betalingsbevel betekenen aan de wederpartij. Als die zich tegen het betalingsbevel verzet, dan laat verzoeker het verzoek om een betalingsbevel converteren in een verzoek om een uitspraak, die conform de uniforme verzoekprocedure wordt gevoerd.

4.2.2 Het betalen van griffierecht

Digitaal procederen maakt het mogelijk om anders om te gaan met het invorderen van griffierecht. Het griffierechtstelsel zal moeten worden herzien zodat het aansluit bij de uniforme verzoekprocedure.

Griffierechtbetaling is een ontvankelijkheidseis in de uniforme verzoekprocedure. Zoals bij veel webaankopen al mogelijk is, wordt hier voorgesteld om een betaalmodule in te richten aan het einde van het opstellen van het verzoek en verweer. Betaling kan dan geschieden door bijvoorbeeld een IDEALbetaling. Pas na betaling wordt het verzoek aangebracht en geregistreerd. Daarbij moet wel een voorziening worden aangebracht voor het procederen tegen een verlaagd tarief wegens on- en minvermogensheid.

Overwogen kan worden om belanghebbenden de mogelijkheid te geven een uitstelverzoek te kunnen indienen omdat ze nog niet kunnen betalen.

4.2.3 De wederpartij

Hoe organiseer je dat de wederpartij op de hoogte is van de procedure. Willen we dit zo uniform mogelijk regelen? In bestuursrechtelijke beroepszaken en de civiele verzoekschriften gebeurt het in kennisstellen nu door de rechtbank. Bovendien is er in het bestuursrecht al een voorprocedure geweest dus is het bestuursorgaan al in beeld. Bij alle andere zaken hoeft dat niet het geval te zijn. Er moet worden gezien of het mogelijk is om de digitale procedure zo in te richten dat van het webformulier automatisch - voor zover het email adres bekend is en wordt ingevuld - een kopie naar de wederpartij gaat, waarvan ook een melding wordt aangemaakt in het systeem. Hiermee staat overigens niet vast dat de wederpartij deze email ook daadwerkelijk heeft ontvangen.

Voorgesteld wordt om verzoeker verantwoordelijk te maken voor het in kennis stellen van de wederpartij, voor de bezorging van het verzoek. Denkbaar is betekening van het digitaal aangemaakte verzoek, maar ook op andere wijze kan de bezorging worden aangetoond. Hiermee wordt aangesloten bij de praktijk in familiezaken.

Hierop wordt uitzondering gemaakt als een wederpartij beschikt over een digitale postbus bij de rechtspraak. Dit ware voor te schrijven voor alle bestuursorganen en professionele rechtsbijstandverleners en mogelijk te maken voor ondernemingen. Bij het invullen van de verzoekmodule op rechtspraak.nl zal automatisch worden vastgesteld of de wederpartij een digitale postbus heeft, waarna er automatisch een kopie van het ingediende digitaal verzoek wordt verzonden naar de wederpartij.

Nader onderzoek zal moeten worden verricht naar de wijze en de daarmee samenhangende werklust voor het betrekken van derde-partijen in de procedure. Voorts zal moeten worden uitgewerkt hoe het indienen van een vordering in reconventie in de procedure ingepast moet worden.

4.2.4 De mondelinge behandeling

In de afgelopen decennia is in het civiele en bestuursrecht de aandacht toegenomen voor de mogelijkheden die een mondelinge behandeling of comparitie biedt om het kerndoel van de rechtspraak, recht- en titelverschaffing, te dienen in het bredere spectrum van conflictoplossing. Het gaat dan bijvoorbeeld om inspelen op belangen van rechtzoekenden, aandacht voor procedurele rechtvaardigheid, inzet van bemiddelende vaardigheden en dergelijke. De uniforme verzoekprocedure maakt het mogelijk de ontwikkelingen op de verschillende rechtsgebieden op elkaar af te stemmen en een gemeenschappelijk vervolg te geven dat aansluit bij moderne inzichten over rechtspraak als vorm van conflictoplossing. Denkbaar is onder meer dat rechtzoekenden in de uniforme verzoekprocedure keuzemogelijkheden krijgen voor afdoeningsvarianten met en zonder mondelinge behandeling, voor varianten in de inrichting van de mondelinge behandeling, afhankelijk van bijvoorbeeld zaaksdifferentiatie, belangen van rechtzoekenden en samenleving, of de behoefte aan een meer regisserende, diagnostiserende, verwijzende, conflictoplossende, bemiddelende of geschilbeslechtende

rol van de rechter. Conflictdiagnose is in de uniforme verzoekprocedure een gebruikelijk onderdeel van het proces- en zittingsmodel.

Daarnaast is bijvoorbeeld denkbaar de zittingsplanning interactief te maken (bijv. bij een digitaal interactief rooster kan aan partijen de mogelijkheid worden geboden binnen een bepaalde termijn samen een zittingsdatum van hun voorkeur te 'boeken' in een rooster dat differentieert naar zittingsruimte voor bepaalde soorten zaken).

4.2.5 Afzien van de mondelinge behandeling, repliek en dupliek

In kantonzaken bestaat de praktijk om niet in alle zaken op tegenspraak een mondelinge behandeling in de vorm van een comparitie van partijen te gelasten. Als de uniforme verzoekprocedure er toe leidt dat in alle zaken een mondelinge behandeling dient plaats te vinden, leidt dit in kantonzaken tot een aanzienlijke werklastverzwaring. Ook in de Awb is het mogelijk om af te zien van de mondelinge behandeling.

Denkbaar is de keuze voor twee sporen. Het hoofdspoor kent als uitgangspunt de mondelinge behandeling maar met de mogelijkheid dat afgezien wordt van een mondelinge behandeling indien bij het verzoek beide partijen hebben aangegeven geen behoefte te hebben aan een mondelinge behandeling, waarbij partijen direct kunnen verzoeken om een uitspraak.

Het tweede spoor gaat uit van geen mondelinge behandeling. Daarbij kunnen partijen wel uitdrukkelijk vragen om een mondelinge behandeling. Onderzocht kan worden of het wenselijk is de mogelijkheid van repliek en dupliek te beperken.

Hierbij wordt in beide sporen de mogelijkheid gecreëerd om terug te komen op deze keuze.

4.2.6 De toekomst van het kort geding

De uniforme verzoekprocedure moet het mogelijk maken dat het merendeel van de zaken worden behandeld op een kort-gedingachtige manier. De dubbelslag van een bodemzaak en een voorlopige voorziening/kort geding, die in de Awb zelfs is voorgeschreven, lijkt steeds meer overbodig.

Onderscheid maken tussen standaard (vereenvoudigde behandeling en echte spoedzaken. De standaardzaken zouden moeten worden behandeld op een "kort geding manier". Nu zie je al dat zowel in bestuur als in civiel de aanpak van bodemzaken steeds meer toegroeit naar een kort geding werkwijze. De dubbelslag van een bodemzaak en een voorlopige voorziening in bestuursrecht is dan overbodig. De connexiteitseis kan vervallen.

Toch zal er sprake zijn van zaken waarin onverwijlde spoed het niet mogelijk maakt te wachten op een uitspraak op het verzoek. Voor deze zaken zou dan een als er nog geen verzoekprocedure loopt een zelfstandig verzoek moeten kunnen worden ingediend om op hele korte termijn een ordemaatregel te verkrijgen (voorbeeld uitvoering kapvergunning of een schip dat aan de ketting moet worden gelegd), waarbij het aan partijen is om alsnog een bodemverzoek in te dienen. Als er wel een bodemprocedure kan in die procedure om een ordemaatregel worden verzocht.

4.2.7 De verhouding met de Algemene wet bestuursrecht

De uniforme verzoekprocedure maakt het onderscheid bestuursrecht en civiel recht voor de ingang tot de rechter niet meer relevant. Voor het object van het geschil is echter van belang dat het rechtsbeschermingsmodel van de Algemene wet bestuursrecht is gebaseerd op het besluitbegrip. Binnen het bestuursrecht vindt een discussie plaats of de toegang tot de bestuursrechter moet worden verruimd.

Indien het besluitbegrip wordt losgelaten als toegangsticket tot de bestuursrechter moet de keuze worden gemaakt wel systeem van wenselijk is. Het spectrum loopt van beperkt tot ruim. Zo kennen we het v.b.v.b. (enumeratieve) stelsel, zoals in belastingrecht, het huidige (open) besluitbegrip, het model van het besluit-plus (incl voorbereidings- en uitvoeringshandelingen), het model besluit super plus (incl. a.v.v.'s, bas'en en beleidsregels; vgl. artikel 8:2 Awb), en het meest verstrekkend is de rechtsmacht van de bestuursrechter te koppelen aan (schending van) de publiekrechtelijke rechtsbetrekking (incl. feitelijk handelen en strafrechtelijk en strafvorderlijk optreden). De discussie over de competentie van de bestuursrechter is een lastige. Wij willen met de uniforme verzoekprocedure voort, en niet wachten wat bedoelde discussie zal opleveren. Wij stellen daarom voor vooralsnog uit te gaan van de huidige situatie en te werken met het besluitbegrip als object van rechtsbescherming, maar dan wel met de verzoekprocedure in plaats van het vernietigingsberoep. Het huidige beroepschrift wordt vervangen door het verzoek met als (hoofd)vordering de (gedeeltelijke) vernietiging van een besluit. Een dergelijke vordering moet in een verzoek worden ingesteld binnen zes weken na het bekendmaken van het besluit.

De bepalingen in de Awb omtrent de toegang tot de rechter als het gaat om vernietiging van een besluit kunnen worden gehandhaafd met aanpassing van de terminologie. Alle overige handelingen en beslissingen etc die nu nog niet aan de bestuursrechter kunnen worden voorgelegd kunnen, worden in de uniforme verzoekprocedure aan de rechtspraak voorgelegd, zoals dat nu ook mogelijk is in de dagvaardingsprocedure.

4.2.8 Één proceswet

Wij hebben onder ogen gezien de vraag of het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht beiden moeten worden uitgerust met de uniforme verzoekprocedure.

Uiteindelijk hebben wij de uitdrukkelijke voorkeur om het nieuwe procesrecht neer te leggen in een afzonderlijke wet. Met name voor burgers zal dit meer duidelijkheid geven. Deze keuze leidt tot ingrepen in beide wetten. Nagedacht moet worden over de samenhang in de Awb tussen het procesrecht in Hoofdstuk 8 Awb en de overige hoofdstukken. Als wordt gekozen voor een afzonderlijk wetboek van procesrecht, dan zullen ook een aantal bepalingen uit de hoofdstukken 6 en 7 van de Awb moeten worden overgenomen.

4.2.9 Wanneer digitaal procederen verplicht

Het digitaal procederen moet de standaard worden. Dat betekent dat dit wordt voorgeschreven voor alle rechtspersonen, overheidsorganen en bij de Kamer van Koophandel ingeschreven ondernemingen, alsmede voor professionele rechtsbijstandverleners.

Voor deze partijen is het wenselijk dat modules voor bulkinvoer worden ontwikkeld. Naast een basisvoorziening is het denkbaar dat commerciële aanbieders invoermodules ontwikkelen die aansluiten bij de door partijen gebruikte software. Deze invoermodules zullen moeten voldoen aan de door de rechtspraak te stellen eisen.

Met name in de huidige kantonzaken en bestuursrechtelijke zaken is sprake van veel particuliere partijen, waarvan een deel niet de beschikking zal hebben over internetvoorzieningen. Nu we ook voorstellen een betalingsbevelprocedure in te voeren, kan van partijen die op tegenspraak willen procederen eerder worden verwacht dat zij ook digitaal procederen. Een verplichting gaat nog te ver.

Wel dient het digitaal procederen ook daar gestimuleerd te worden. Dit gebeurt o.a. door een hogere snelheid te bieden. Wij stellen ook voor om een faciliteit te bieden waarin particulieren de mogelijkheid wordt geboden bij het gerecht het verzoek digitaal in te dienen.

4.2.10 Verplichte procesvertegenwoordiging?

Is er nog wel een noodzaak voor de verplichte procesvertegenwoordiging in het civiele en familierecht?

Wij constateren een ontwikkeling – mede door de competentiegrenswijziging – om in minder zaken verplichte procesvertegenwoordiging voor te schrijven. Invoering van de uniforme verzoekprocedure kan echter zonder consequenties voor de verplichte procesvertegenwoordiging. Denkbaar is wel een andere keuze in zaken tegen de overheid, nu bij besluiten procesvertegenwoordiging niet is voorgeschreven. Daarnaast kan het wenselijk zijn om de rechter de bevoegdheid te geven rechtsbijstand voor te schrijven in die gevallen waarin het procederen zonder rechtsbijstand evident in het nadeel van de betrokken partij is.

4.2.11 Mondelinge uitspraak

In het bestuursrecht is het doen van een mondelinge uitspraak, net zoals bij de politierechter, al mogelijk. In toenemende mate wordt daar al gebruik van gemaakt. In de civiele dagvaardingsprocedure is het geven van een mondeling eindvonnis echter niet mogelijk. Met de uniforme verzoekprocedure kan ook in de huidige dagvaardingspraktijk het geven van een mondelinge uitspraak mogelijk worden gemaakt. Een mondelinge uitspraak bestaat uit de beslissing en de gronden van de beslissing. Van de mondelinge uitspraak wordt een proces-verbaal opgemaakt. Het gerecht spreekt de beslissing in het openbaar uit. (vergelijk artikel 8:67 van de Awb).

4.2.12 Aanpassing bewijsrecht

De invoering van de uniforme verzoekprocedure lijkt ook het moment om te kijken of het bewijsrecht ook gecodificeerd (bestuursrecht) en gemoderniseerd kan worden. Het bestuursrecht kent in de Awb geen bepalingen van bewijsrecht. Op dit punt zijn in de afgelopen jaren uitvoerige studies verschenen, die tenderen naar het opnemen van – ten minste – basale bewijsregelregels. Binnen de uniforme verzoekprocedure is de uitdaging bewijsrecht zo te formuleren dat de bestuurs- en civiele rechter daarmee uit de voeten kunnen.

4.2.13 Bijzondere procedures

De startnotitie beschrijft in hoofdzaak de uniforme verzoekprocedure op tegenspraak. Nadere uitgewerkt dient te worden hoe de procedure loopt indien er geen wederpartij is of als er een gezamenlijk verzoek wordt ingediend tot vaststelling van een rechtsbetrekking.

Een deel van de kanton- en civiele praktijk betreft toezicht. De uniforme verzoekprocedure ziet weliswaar wel op het verzoek tot toepassing van toezicht, maar niet op het toezicht zelf. Wenselijk is om ook een digitale toezichtomgeving te creëren, maar dat gaat de spanne van deze notitie te buiten.

5 Checklist voor een uniform procesrecht

In deze startnotitie kan niet de hele uniforme verzoekprocedure worden beschreven. Uitwerking is noodzakelijk. In die uitwerking zullen een groot aantal onderwerpen betrokken moeten worden.

Hieronder volgt een eerste opsomming, een eerste checklist.

- algemene bepalingen (w.o. algemene en relatieve competentie, samenloop, enkelvoudige en meervoudige kamers, verwijzing, voeging, splitsing, wraking en verschoning, partijen en partijstelling, procesvertegenwoordiging en bijstand, concentratie van gronden, vermelding standpunt wederpartij door verzoeker)
- bijzondere bepalingen voor rechtsgebieden (bijvoorbeeld besluitbegrip, belanghebbende, bestuursorganen, verplichte voorprocedures, ook in kanton)
- behandeling van het verzoek, aanhangig maken, termijnen, griffierecht, bezorging bij wederpartij, voeren van verweer, betrekken van derden
- vooronderzoek (w.o. tussenuitspraak, verweer, ambtsberichten, informatieplicht, cautie, geheimhouding en beperkt kennisname, re- en dupliek, verzoek om informatie en stukken, horen partijen, getuigen, comparitie, deskundigen, tolken, onderzoek ter plaatse, 10-dagen regel)
- versnelde en vereenvoudigde behandeling (al dan niet handhaven), hoe omgaan met niet verschijnen, verstekken
- gewone behandeling (w.o. afdoening buiten zitting, invulling breedspectrum-mondelinge behandeling, kennelijk / afzien van mondelinge behandeling, voorbereiding zitting, indien (nadere) stukken, getuigen, deskundigen, openbaarheid, horen partijen, schorsing, heropening, laatste woord, sluiting onderzoek)
- de uitspraak (schriftelijk of mondeling, termijn, verlenging termijn, dicta, omvang van het geding, aanvullen rechtsgronden en feiten, ambtshalve toetsing van bepalingen van openbare orde, procesbelang, vernietiging (geheel / partieel), nevendicta (rechtsgevolgen in stand laten, zelf voorzien, tussenuitspraak, voorlopige voorziening, dwangsom, tussenuitspraak, opdracht nieuw besluit / handeling, termijn, prospectieve overwegingen, financiële nevendicta, motivering en voorlopige voorzieningen)
- ordemaatregelen, vervallen connexiteitseis?
- Herziening
- (verzoek in) hoger beroep, tussentijds hoger beroep ?, incidenteel hoger beroep
- (verzoek tot) cassatie(beroep)

- (verzoek tot) herziening

6 Beschrijving van een uniforme procesgang bij tegenspraak

Hieronder volgt een eerste beschrijving van een (nog niet complete) mogelijke inrichting van de uniforme verzoekprocedure gebaseerd op de eerder geschetste voorlopige keuzes.

Algemeen	Familierechtelijke zaken⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
<p>Alle procedures worden aanhangig gemaakt door het indienen van een verzoek bij de rechtspraak. Dit geschiedt digitaal via mijnzaak.rechtspraak.nl, waarbij verzoeker door middel van een vragenlijst het verzoek opstelt en een digitaal dossier wordt gevormd. Verzoeker maakt gebruik van E-herkenning of van DigID. Een verzoeker kan vragen om de procedure per gewone post te mogen voeren.</p>	<p>Alle procedures worden aanhangig gemaakt door het indienen van een verzoek bij de rechtspraak. Dit geschiedt digitaal via mijnzaak.rechtspraak.nl, waarbij verzoeker door middel van een vragenlijst het verzoek opstelt en een digitaal dossier wordt gevormd. Verzoeker maakt gebruik van E-herkenning of van DigID. Een verzoeker kan vragen om de procedure per gewone post te mogen voeren.</p>	<p>Alle procedures worden aanhangig gemaakt door het indienen van een verzoek bij de rechtspraak. Dit geschiedt digitaal via mijnzaak.rechtspraak.nl, waarbij verzoeker door middel van een vragenlijst het verzoek opstelt en een digitaal dossier wordt gevormd. Verzoeker maakt gebruik van E-herkenning of van DigID. Een verzoeker kan vragen om de procedure per gewone post te mogen voeren.</p>	<p>Alle procedures worden aanhangig gemaakt door het indienen van een verzoek bij de rechtspraak. Dit geschiedt digitaal via mijnzaak.rechtspraak.nl, waarbij verzoeker door middel van een vragenlijst het verzoek opstelt en een digitaal dossier wordt gevormd. Verzoeker maakt gebruik van E-herkenning of van DigID. Een verzoeker kan vragen om de procedure per gewone post te mogen voeren.</p>	<p>Invoermodule verzoek Module begeleid opstellen verzoek Module bulkinvoer Module E-herkenning Automatische registratie zaaksgegevens Module digitaal dossier intern en extern met mailalert Track and trace functie</p>

⁴ Eventuele afwijkingen in het jeugdrecht zijn niet verwerkt in deze beschrijving.

Algemeen	Familierechtelijke zaken ⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
<p>Verzoeker draagt er zorg voor dat bij indiening zijn vordering wordt geformuleerd, zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden ingediend en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan en vermeldt in het verzoek het standpunt van de wederpartij⁵, als er een wederpartij is. Verzoeker kan in het verzoek vragen om een mondelinge behandeling en om een gevoegde behandeling met eerder aanhangig gemaakte verzoeken. In het verzoek is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflictdiagnose relevante informatie te verstrekken. Verzoeker kan worden ondersteund door een helpdeskvoorziening</p>	<p>Verzoeker draagt er zorg voor dat bij indiening zijn vordering wordt geformuleerd, zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden ingediend en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan en vermeldt in het verzoek het standpunt van de wederpartij⁵, als er een wederpartij is. Verzoeker kan in het verzoek vragen om een mondelinge behandeling en om een gevoegde behandeling met eerder aanhangig gemaakte verzoeken. In het verzoek is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflictdiagnose relevante informatie te verstrekken. Verzoeker kan worden ondersteund door een helpdeskvoorziening</p>	<p>Verzoeker draagt er zorg voor dat bij indiening zijn vordering wordt geformuleerd, zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden ingediend en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan en vermeldt in het verzoek het standpunt van de wederpartij⁵, als er een wederpartij is. Verzoeker kan in het verzoek vragen om een mondelinge behandeling en om een gevoegde behandeling met eerder aanhangig gemaakte verzoeken. In het verzoek is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflictdiagnose relevante informatie te verstrekken. Verzoeker kan worden ondersteund door een helpdeskvoorziening</p>	<p>Verzoeker draagt er zorg voor dat bij indiening zijn vordering wordt geformuleerd, zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden ingediend en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan en vermeldt in het verzoek het standpunt van de wederpartij⁵, als er een wederpartij is. Verzoeker kan in het verzoek vragen om een mondelinge behandeling en om een gevoegde behandeling met eerder aanhangig gemaakte verzoeken. In het verzoek is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflictdiagnose relevante informatie te verstrekken. Verzoeker kan worden ondersteund door een helpdeskvoorziening</p>	<p>Module begeleid opstellen verzoek Invoermodule bijlagen Helpdeskvoorziening</p>

⁵ Bij een verzoek tot vernietiging gebeurt dit door het indienen van het besluit.

Algemeen	Familierechtelijke zaken⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
<p>In het verzoek kan mede gevraagd worden om een ordemaatregel bij wijze van voorlopige voorziening indien in verband met onverwijldde spoed niet gewacht kan worden op de uitspraak op het verzoek. Om deze ordemaatregel kan ook zelfstandig worden verzocht.</p>	<p>In het verzoek kan mede gevraagd worden om een ordemaatregel bij wijze van voorlopige voorziening indien in verband met onverwijldde spoed niet gewacht kan worden op de uitspraak op het verzoek. Om deze ordemaatregel kan ook zelfstandig worden verzocht.</p>	<p>In het verzoek kan mede gevraagd worden om een ordemaatregel bij wijze van voorlopige voorziening indien in verband met onverwijldde spoed niet gewacht kan worden op de uitspraak op het verzoek. Om deze ordemaatregel kan ook zelfstandig worden verzocht.</p>	<p>In het verzoek kan mede gevraagd worden om een ordemaatregel bij wijze van voorlopige voorziening indien in verband met onverwijldde spoed niet gewacht kan worden op de uitspraak op het verzoek. Om deze ordemaatregel kan ook zelfstandig worden verzocht.</p>	
<p>De handelingen van verzoeker dienen te worden verricht door een advocaat.</p>	<p>De handelingen van verzoeker dienen te worden verricht door een advocaat.</p>	<p>Verzoeker kan de handelingen laten verrichten door een gemachtigde</p>	<p>Verzoeker kan de handelingen laten verrichten door een gemachtigde</p>	<p>Versnelde invoermodule gemachtigden</p>
<p>Onderdeel van het indienen van het verzoek is de betaling van het griffierecht via de betaalmodule. Pas na betaling wordt de zaak geregistreerd. Een verzoeker kan vragen om verlaagd griffierecht. Hij dient daartoe bij het indienen van het verzoek de exclusieve door de Raad voor de Rechtsbijstand verstrekte code in te voeren.</p>	<p>Onderdeel van het indienen van het verzoek is de betaling van het griffierecht via de betaalmodule. Pas na betaling wordt de zaak geregistreerd. Een verzoeker kan vragen om verlaagd griffierecht. Hij dient daartoe bij het indienen van het verzoek de exclusieve door de Raad voor de Rechtsbijstand verstrekte code in te voeren.</p>	<p>Onderdeel van het indienen van het verzoek is de betaling van het griffierecht via de betaalmodule. Pas na betaling wordt de zaak geregistreerd. Een verzoeker kan vragen om verlaagd griffierecht. Hij dient daartoe bij het indienen van het verzoek de exclusieve door de Raad voor de Rechtsbijstand verstrekte code in te voeren.</p>	<p>Onderdeel van het indienen van het verzoek is de betaling van het griffierecht via de betaalmodule. Pas na betaling wordt de zaak geregistreerd. Een verzoeker kan vragen om verlaagd griffierecht. Hij dient daartoe bij het indienen van het verzoek de exclusieve door de Raad voor de Rechtsbijstand verstrekte code in te voeren.</p>	<p>Module vaststelling griffierecht Betaalmodule Module rekening-courant</p>

Algemeen	Familierechtelijke zaken ⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
Het verzoek kan ten allen tijde worden ingediend.	Het verzoek kan ten allen tijde worden ingediend.	Het verzoek kanten allen tijde worden ingediend, waarbij voorgeldvorderingen tot x eerst om een digitaal betalingsbevel moet worden verzocht. Indien de wederpartij verzet aantekent tegen het betalingsbevel wordt het verzoek geconverteerd in een standaard verzoek.	Een verzoek gericht op de vernietiging of schorsing van een besluit moet binnen zes weken na verzending van het besluit worden ingediend. Ten aanzien van besluiten geldt – tenzij de wet anders bepaalt – dat alvorens een verzoek tot vernietiging van het besluit kan worden ingediend, eerst tegen dat besluit bezwaar dient te worden gemaakt bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen.	Controlesysteem ontvankelijkheid Module betalingsbevel
De rechtbank beoordeelt de ontvankelijkheid van het verzoek. Indien nodig kan een eerste persoonlijke contact met partijen plaatsvinden vanuit de poortwachtersrol.	De rechtbank beoordeelt de ontvankelijkheid van het verzoek. Indien nodig kan een eerste persoonlijke contact met partijen plaatsvinden vanuit de poortwachtersrol.	De rechtbank beoordeelt de ontvankelijkheid van het verzoek. Indien nodig kan een eerste persoonlijke contact met partijen plaatsvinden vanuit de poortwachtersrol.	De rechtbank beoordeelt de ontvankelijkheid van het verzoek. Indien nodig kan een eerste persoonlijke contact met partijen plaatsvinden vanuit de poortwachtersrol.	

Algemeen	Familierechtelijke zaken ⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
<p>Verzoeker draagt de bewijslast voor het op de hoogte stellen van wederpartij (de bezorging) indien er een wederpartij is⁶. De bezorging moet desgevraagd binnen twee weken na indiening van het verzoek worden aangetoond. Overheidsrechtspersonen en professionele gemachtigden hebben een digitale postbus bij de rechtspraak, waarin de verzoeken waarbij zij wederpartij zijn, automatisch worden bezorgd. Ook anderen kunnen een digitale postbus openen, met dezelfde consequentie. In de indieningsmodule wordt gecheckt of de wederpartij een digitale postbus heeft.</p>	<p>Verzoeker draagt de bewijslast voor het op de hoogte stellen van wederpartij (de bezorging) indien er een wederpartij is⁶. De bezorging moet desgevraagd binnen twee weken na indiening van het verzoek worden aangetoond. Overheidsrechtspersonen en professionele gemachtigden hebben een digitale postbus bij de rechtspraak, waarin de verzoeken waarbij zij wederpartij zijn, automatisch worden bezorgd. Ook anderen kunnen een digitale postbus openen, met dezelfde consequentie. In de indieningsmodule wordt gecheckt of de wederpartij een digitale postbus heeft.</p>	<p>Verzoeker draagt de bewijslast voor het op de hoogte stellen van wederpartij (de bezorging) indien er een wederpartij is⁶. De bezorging moet desgevraagd binnen twee weken na indiening van het verzoek worden aangetoond. Overheidsrechtspersonen en professionele gemachtigden hebben een digitale postbus bij de rechtspraak, waarin de verzoeken waarbij zij wederpartij zijn, automatisch worden bezorgd. Ook anderen kunnen een digitale postbus openen, met dezelfde consequentie. In de indieningsmodule wordt gecheckt of de wederpartij een digitale postbus heeft.</p>	<p>Verzoeker draagt de bewijslast voor het op de hoogte stellen van wederpartij (de bezorging) indien er een wederpartij is⁶. De bezorging moet desgevraagd binnen twee weken na indiening van het verzoek worden aangetoond. Overheidsrechtspersonen en professionele gemachtigden hebben een digitale postbus bij de rechtspraak, waarin de verzoeken waarbij zij wederpartij zijn, automatisch worden bezorgd. Ook anderen kunnen een digitale postbus openen, met dezelfde consequentie. In de indieningsmodule wordt gecheckt of de wederpartij een digitale postbus heeft.</p>	<p>Invoermodule bezorging Digitale postbus</p>
<p>De wederpartij dient het verweer binnen vier weken na bezorging in te dienen.</p>	<p>De wederpartij dient het verweer binnen vier weken na bezorging in te dienen.</p>	<p>De wederpartij dient het verweer binnen vier weken na bezorging in te dienen.</p>	<p>De wederpartij dient het verweer binnen vier weken na bezorging in te dienen.</p>	<p>Invoermodule verweer</p>

⁶ Een deel van de procedures wordt gevoerd zonder wederpartij. Dat kan bijvoorbeeld gaan om de verzoeken tot aanwijzing van een bewindvoerder door de belanghebbende zelf.

Algemeen	Familierechtelijke zaken ⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
Indien de wederpartij griffierecht is verschuldigd is onderdeel van het indienen de betaling daarvan via de betaalmodule. De wederpartij kan vragen om verlaagd griffierecht (zie verzoeker).	Indien de wederpartij griffierecht is verschuldigd is onderdeel van het indienen de betaling daarvan via de betaalmodule. De wederpartij kan vragen om verlaagd griffierecht (zie verzoeker).	Indien de wederpartij griffierecht is verschuldigd is onderdeel van het indienen de betaling daarvan via de betaalmodule. De wederpartij kan vragen om verlaagd griffierecht (zie verzoeker).	Indien de wederpartij griffierecht is verschuldigd is onderdeel van het indienen de betaling daarvan via de betaalmodule. De wederpartij kan vragen om verlaagd griffierecht (zie verzoeker).	
De wederpartij draagt er zorg voor dat bij indiening zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden overgelegd en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan. De wederpartij kan in het verweer vragen om een mondelinge behandeling en kan een tegenvordering formuleren. In het verweer is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflict diagnose relevante informatie te verstrekken	De wederpartij draagt er zorg voor dat bij indiening zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden overgelegd en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan. De wederpartij kan in het verweer vragen om een mondelinge behandeling en kan een tegenvordering formuleren. In het verweer is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflict diagnose relevante informatie te verstrekken	De wederpartij draagt er zorg voor dat bij indiening zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden overgelegd en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan. De wederpartij kan in het verweer vragen om een mondelinge behandeling en kan een tegenvordering formuleren. In het verweer is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflict diagnose relevante informatie te verstrekken	De wederpartij draagt er zorg voor dat bij indiening zijn standpunt volledig wordt weergegeven, alle relevante documenten en overig bewijsmateriaal worden overgelegd en waar nodig een volledig bewijsaanbod wordt gedaan. De wederpartij kan in het verweer vragen om een mondelinge behandeling en kan een tegenvordering formuleren. In het verweer is ook ruimte om achterliggende problemen/belangen weer te geven of andere uit het oogpunt van conflict diagnose relevante informatie te verstrekken	Module begeleid opstellen verweer Invoer module bijlagen

Algemeen	Familierechtelijke zaken ⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
Indien de wederpartij een (bestuursorgaan van een) overheidsrechtspersoon, dient hij alle op de zaak betrekking hebbende stukken in te zenden, met variant 8:29 (vertrouwelijke stukken)	Indien de wederpartij een (bestuursorgaan van een) overheidsrechtspersoon, dient hij alle op de zaak betrekking hebbende stukken in te zenden, met variant 8:29 (vertrouwelijke stukken)	Indien de wederpartij een (bestuursorgaan van een) overheidsrechtspersoon, dient hij alle op de zaak betrekking hebbende stukken in te zenden, met variant 8:29 (vertrouwelijke stukken)	Indien de wederpartij een (bestuursorgaan van een) overheidsrechtspersoon, dient hij alle op de zaak betrekking hebbende stukken in te zenden, met variant 8:29 (vertrouwelijke stukken)	Invoermodule vertrouwelijke stukken overheidsrechtspersonen
De wederpartij kan een derde partij in vrijwaring bij de zaak betrekken en dient daarbij een vordering te formuleren. De wederpartij draagt zorg voor bezorging van een afschrift van het digitale verzoek, het verweer en het vrijwaringsverzoek aan deze derde belanghebbende.	De wederpartij kan een derde partij in vrijwaring bij de zaak betrekken en dient daarbij een vordering te formuleren. De wederpartij draagt zorg voor bezorging van een afschrift van het digitale verzoek, het verweer en het vrijwaringsverzoek aan deze derde belanghebbende.	De wederpartij kan een derde partij in vrijwaring bij de zaak betrekken en dient daarbij een vordering te formuleren. De wederpartij draagt zorg voor bezorging van een afschrift van het digitale verzoek, het verweer en het vrijwaringsverzoek aan deze derde belanghebbende.		
De derde belanghebbende dient zijn standpunt binnen vier weken na bezorging in te dienen en kan daarbij een vordering formuleren en om een mondelinge behandeling vragen..	De derde belanghebbende dient zijn standpunt binnen vier weken na bezorging in te dienen en kan daarbij een vordering formuleren en om een mondelinge behandeling vragen..	De derde belanghebbende dient zijn standpunt binnen vier weken na bezorging in te dienen en kan daarbij een vordering formuleren en om een mondelinge behandeling vragen.	De derde belanghebbende dient zijn standpunt binnen vier weken na bezorging in te dienen en kan daarbij een vordering formuleren en om een mondelinge behandeling vragen.	Module begeleid opstellen standpunt-belanghebbenden.
Indien de wederpartij of een derde belanghebbende een vordering heeft geformuleerd, worden de andere partijen in de gelegenheid gesteld een reactie op de tegenvordering te formuleren.	Indien de wederpartij of een derde belanghebbende een vordering heeft geformuleerd, worden de andere partijen in de gelegenheid gesteld een reactie op de tegenvordering te formuleren.	Indien de wederpartij of een derde belanghebbende een vordering heeft geformuleerd, worden de andere partijen in de gelegenheid gesteld een reactie op de tegenvordering te formuleren.	Indien de wederpartij of een derde belanghebbende een vordering heeft geformuleerd, worden de andere partijen in de gelegenheid gesteld een reactie op de tegenvordering te formuleren.	

Algemeen	Familierechtelijke zaken ⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
<p>Indien de wederpartij of een derde belanghebbende een vordering heeft geformuleerd, worden de andere partijen in de gelegenheid gesteld een reactie op de tegenvordering te formuleren. Indien geen verweer wordt gevoerd en verzoeker de bezorging heeft aangetoond wordt het verzoek behoudens ambtshalve toetsing bij uitspraak toegewezen⁷. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het uitsprakenregister opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de wederpartij worden betekend.</p>	<p>Indien de wederpartij of een derde belanghebbende een vordering heeft geformuleerd, worden de andere partijen in de gelegenheid gesteld een reactie op de tegenvordering te formuleren. Indien geen verweer wordt gevoerd en verzoeker de bezorging heeft aangetoond wordt het verzoek behoudens ambtshalve toetsing bij uitspraak toegewezen⁷. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het uitsprakenregister opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de wederpartij worden betekend.</p>	<p>Indien de wederpartij of een derde belanghebbende een vordering heeft geformuleerd, worden de andere partijen in de gelegenheid gesteld een reactie op de tegenvordering te formuleren. Indien geen verweer wordt gevoerd en verzoeker de bezorging heeft aangetoond wordt het verzoek behoudens ambtshalve toetsing bij uitspraak toegewezen⁷. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het uitsprakenregister opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de wederpartij worden betekend.</p>		<p>Publicatiemogelijkheid authentieke uitspraak Uitsprakenregister</p>
<p>De rechtbank beoordeelt of de zaak voor verdere behandeling gereed is en kan bij partijen nadere stukken opvragen.</p>	<p>De rechtbank beoordeelt of de zaak voor verdere behandeling gereed is en kan bij partijen nadere stukken opvragen.</p>	<p>De rechtbank beoordeelt of de zaak voor verdere behandeling gereed is en kan bij partijen nadere stukken opvragen.</p>	<p>De rechtbank beoordeelt of de zaak voor verdere behandeling gereed is en kan bij partijen nadere stukken opvragen.</p>	<p>Opvraagmodule nadere stukken</p>

⁷ Vanzelfsprekend moet dit onderwerp nader worden uitgewerkt

Algemeen	Familierechtelijke zaken ⁴	Kantonzaken < € 25.000,- Aardzaken	Bestuur Verzoeken tot vernietiging of schorsing van besluiten.	Mogelijke ICT-voorzieningen
<p>Indien daarom is verzocht of de rechtbank dat ambtshalve noodzakelijk acht, gelast de rechtbank een mondelinge behandeling en nodigt partijen daarvoor uit. Partijen zijn niet verplicht te verschijnen, tenzij de rechtbank partijen oproept om te verschijnen.</p>	<p>Indien daarom is verzocht of de rechtbank dat ambtshalve noodzakelijk acht, gelast de rechtbank een mondelinge behandeling en nodigt partijen daarvoor uit. Partijen zijn niet verplicht te verschijnen, tenzij de rechtbank partijen oproept om te verschijnen.</p>	<p>Indien daarom is verzocht of de rechtbank dat ambtshalve noodzakelijk acht, gelast de rechtbank een mondelinge behandeling en nodigt partijen daarvoor uit. Partijen zijn niet verplicht te verschijnen, tenzij de rechtbank partijen oproept om te verschijnen.</p>	<p>Indien daarom is verzocht of de rechtbank dat ambtshalve noodzakelijk acht, gelast de rechtbank een mondelinge behandeling en nodigt partijen daarvoor uit. Partijen zijn niet verplicht te verschijnen, tenzij de rechtbank partijen oproept om te verschijnen.</p>	<p>Zittingsagendamodule</p>
<p>De rechtbank doet mondeling of schriftelijk uitspraak waarin op het verzoek en eventuele andere vorderingen wordt beslist dan wel een bewijsopdracht wordt gegeven. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het register opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de andere partijen worden betekend.</p>	<p>De rechtbank doet mondeling of schriftelijk uitspraak waarin op het verzoek en eventuele andere vorderingen wordt beslist dan wel een bewijsopdracht wordt gegeven. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het register opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de andere partijen worden betekend.</p>	<p>De rechtbank doet mondeling of schriftelijk uitspraak waarin op het verzoek en eventuele andere vorderingen wordt beslist dan wel een bewijsopdracht wordt gegeven. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het register opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de andere partijen worden betekend.</p>	<p>De rechtbank doet mondeling of schriftelijk uitspraak waarin op het verzoek en eventuele andere vorderingen wordt beslist dan wel een bewijsopdracht wordt gegeven. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het register opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de andere partijen worden betekend.</p>	<p>De rechtbank doet mondeling of schriftelijk uitspraak waarin op het verzoek en eventuele andere vorderingen wordt beslist dan wel een bewijsopdracht wordt gegeven. De uitspraak wordt in het digitaal dossier geplaatst, de digitale versie is de authentieke versie, en wordt in het register opgenomen. De uitspraak kan door verzoeker aan de andere partijen worden betekend.</p>

7 Lijst van deelnemers aan de conferenties

Onderstaande deelnemers hebben op persoonlijke titel deelgenomen aan de conferenties en zijn – voor zover het medewerkers van de gerechten betreft - afkomstig uit de betrokken rechtsgebieden.

Wilfried Derksen	Esther Kouwenhoven
Tanja Dompeling	Loes Weerkamp
Julia Mendlik	Ineke Hutten
Marieke Koek	Bart Jan van Ettekoven
Gerard Tangenberg	Hansje Loman
Tine Leemans-van Koten	
Elinore Scheltema-Kroon	
Nils Kruis	
Giséle van Zeven - de Vries	
Jacqueline Frima	
Patricia Messer - Dinnissen	
Evert de Jong	
Julia Mantz	
Herman Bolt	
Guus Harten	
André Zander	
Wanner Los	
Areane Dorsman	
Anton van Halderen	
Dineke de Groot	
Bart Veenman	
Marianne de Rooij	
Frédérique Andrae	